

ÜNİVERSİTEDE GÖZETİM VE KONTROL

Surveillance and Control in University

*Yalçın Kahya**

Gözetim, artık yaşamımızın bir parçası haline gelmiştir. Gözetim mekanizmalarının olmadığı bir ortamdan geri beslemeler almak gittikçe güçleşmektedir. Temel olarak karmaşık bir alt yapıyı temsil eden gözetim toplumu modernitenin bir parçası olarak görülmektedir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında yeni bilgi teknolojileri, bürokratik yönetim ve gelişmiş işleme hızı, kontrol ve koordinasyon devrimini oluşturmuştur. Bilgi ve iletişim teknolojileri, her faaliyetin yapısal dönüşümünü tetiklemektedir. Bilgi toplumu yaklaşımı çerçevesinde, toplumsal yapı dönüşmekte ve yeni boyutlar kazanmaktadır. Bunların bir uzantısı olarak da e-gözetim kavramı gündeme gelmiştir. Bu çalışmada, bir vakıf üniversitesinde gözetim ve kontrol yapılanmasına karşı akademisyenlerin tepkileri ölçülerek, yapılan uygulamaya yönelik öneriler getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Gözetim, E-Gözetim, Kontrol, Üniversite

Abstract

Surveillance has become a part of our lives now. Receiving feedbacks from the surroundings without surveillance mechanisms is increasingly difficult. Basically surveillance society represented to a complex infrastructure is observed a part of modernity. After the Second World War, the new information technologies have created bureaucratic management and advanced processing speed, control and co-ordination revolution. Information and communication technologies trigger the structural transformation of each activity. Within the frame of information society approach, social structure is transformed and gained new dimensions. As an extension of these, concept of the e-surveillance is becoming to the agenda. In this study, academics responses against the surveillance and control structure in a university foundation have been measured and made proposals for implementation.

Keywords: Surveillance, e-Surveillance, Control, University

* Maltepe Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü Doktora Öğrencisi.

1. Gözetim Kavramı

Sistematik gözetim ve kontrol kavramına ilk olarak Karl Marx dikkat çekmiştir. Weber' in görüşlerini de etkileyen Marx' a göre gözetim, emek ve sermaye arasındaki mücadele çerçevesinde açıklanmaktadır. Kapitalizm sürecinin gelişmesi ile meta haline dönüşen emeğin çalıştırılma şekli de dönüşüme uğramıştır. Kapitalist sistem de işçileri düşük maliyetle en yüksek düzeyde üretimi sağlayacak şekilde çalıştırabilmek için, yöneticiler işçileri denetlemek zorunda kalmıştır. Bu sebeple işçileri gözetlemek ve disiplin altına almak için günümüzde yönetim olarak bildiğimiz bir ilişki türü gelişmiştir (Tekergül, 2010:11).

Max Weber'e göre gözetim, emek ve sermaye arasındaki mücadelenin bir unsurudur. Weber, gözetimin amacının bilgileri ayrıntılı bir biçimde kaydetme ve dosyalama işlevini sağlamak olduğunu belirtmektedir. Bu günlük yaşamımız da, internet yolu ile alışveriş ederken bile alışveriş sıklığından, ürün çeşitliliğine, kişisel bilgilerden, alışverişedilen kredi kartı ile gidilen yerlerin kimliğine kadar pek çok konuda bilgi toplanabildiğini görüyoruz. Kredi kartlarının kullanıldığı her yerde gözetlenme ve bu yolla kullanıcı hakkında bilgi toplanması, oldukça gözetimci bir yerde yaşamakta olduğumuzu göstermektedir (Sucu, 2011: 127).

Giddens' a göre gözetim kavramı iki farklı anlamda yer almaktadır. Birinci anlamıyla gözetim, hakkında bilgi toplanan bireylerin davranışlarını yönetmek üzere kullanılabilen şifrelenmiş veri birikimini amaçlarken, ikinci anlamıyla, bazı bireylerin davranışlarının, bunlar üzerinde otorite kuran diğer bazı bireyler tarafından doğrudan izlenmesini içerir. Giddens, bunlardan ilkinin depolayarak, ikincisinin ise izleyerek gözetim şekli oluşturduğunu ifade eder (Giddens, 2008: 24).

Gözetim olgusuna ilişkin temel vurgu Michel Foucault adıyla birlikte anılır. İngiliz filozof Jeremy Bentham'ın 1791 yılında cezaevleri ve fabrikalar için geliştirdiği bina fikri, "Panopticon" kavramı, Foucault ile ünlenmiştir. Foucault bu kavramı yönetimi elinde bulunduran iktidarların modern devlet sistemindeki yapılanması ile eşleştirmektedir (Toktaş v.d, 2012:15).

Niklas Luhmann, 1991 yılında kaleme aldığı "Risk ve Tehlikenin İletişimi" başlıklı yazısında, bu konu hakkındaki farkındalıklara odaklanmaktadır. Luhmann' a göre riskler, kişilerin kendi kararlarına dayalı geleceklerinin olası zararlarıdır. Olabilecek bireysel risk, genellikle dürüstçe verilen kişisel bilgilerden kaynaklanır. Pek çok yerde, örneğin bir indirim sistemine ya da kazanma oyunlarına katılım bağlamında, insanlar birçok bireysel bilgilerini gönüllü olarak sunar.

Bu bilgiler, bazen reklam amacıyla veri olarak başkalarına verilmektedir. Luhmann' a göre, bu zararlar, dışarıdan bireylere uygulanmaktadır. Tehlikeye örnek gösterilebilecek sürekli olan video gözetimi durumunda olduğu gibi insanlar, bu teknolojiye dahil olmak isteyip istemediklerinin kararını bile verememektedirler (Luhmann'dan aktaran, 2006: 2).

2. Gözetim Toplumu

Karakehya'ya göre modern devlet, rasyonel toplumu oluşturmak, sosyal hayatı kontrol altına almak ve toplumu istediği şekilde yönlendirmek için kurallar koyarken, bir taraftan da bunlara uyulup uyulmadığını denetlemek ve toplum düzenine karşı gizli bir takım faaliyetler yürütülüp yürütülmediğinin bilgisine sahip olmak ister. Bu nedenle, modernitenin getirdiği tüm teknolojik imkânları kullanarak, toplum içerisindeki gözetimi sürekli kılabilmek, modern devlette görülen en güçlü eğilimlerden biridir (Karakehya, 2009:331).

Modernitenin gelişmesiyle birlikte gündelik yaşamda soyut sistemler daha etkin bir rol almaktadır. Gözetim şekillerinin ve kapasitelerinin artması belirli güç eşitsizliklerinin de beraberinde getirmektedir. Gözetim her zaman modern çağ öncesinde dahil olmak üzere kurumsal refleksiviteye bağlı olarak değişmekte ve gelişmektedir (Giddens, 2010:191). “Yaşam, iktidarın bir nesnesi haline geldiğinde, iktidarın en önemli işlevi; hayatı bütün yönleriyle kuşatarak hayatı yönetecek olmasıdır” (Hardt ve Negri, 2012:45).

Erich Fromm' a göre bu durum otoriter uyumculuk olarak nitelendirildiği bir adaptasyon yaratmaktadır. Bireyler bu noktada kendisi olmaktan çıkmakta, tüm diğer kişilerle birlikte kendilerinden beklenen kişiye dönüşmektedirler. Bu gözetim ve kontrol sistemi bireyleri, bazı canlılarda olduğu gibi kendini korumak için renk değiştirmelerine ve böylece zorlukla ayırt edilebilen kimseler haline dönüştürmektedir (Giddens, 2010:240).

Dolgun'a göre, gözetimin uluslararası ayağını oluşturan sistem, Birleşmiş Milletler üyesi 189 ülkenin sanal ortamda buluşmasıyla gözetim küresel bir hal almıştır. Avrupa Birliği gelecek vizyonunu e-Avrupa olarak belirlerken, Türkiye'de de kamuya ait kurumlar ortak bir ağ içerisinde alınmıştır. Sonuç olarak, devlet yirmi dört saat boyunca, elektronik ağ üzerinden her türlü bilgiye ulaşabilmektedir. Ayrıca, özellikle gelişmiş ülkelerde yaşayan insanlar, eğitim alt yapısının, teknolojinin, pazar koşullarının ve devletin sunduğu imkânlar doğrultusunda teknolojiye daha bağımlı hale gelmektedirler (Dolgun, 2004:18).

Foucault, modern toplumun maruz kaldığı gözetim kavramını Panopticon metaforu ile anlatmıştır. Panopticon, bir hapisanede olmasına rağmen günümüzde bu bir işyeri, okul ya da hastanede de olabilir. Bentham' ın Panopticon' u, gözetim uygulamasının mimari biçimidir; ilkesi bilinmemektir. Panopticon' da her bir hücreye bir deli, bir hasta, bir mahkûm, bir işçi veya bir ilkokul çocuğu kapatılıp, merkezdeki kulede tek bir gözetmen bulundurmak yeterlidir. Panopticon'da gözetlenen görülmekte ama gözetlenen gözetleyeni görememektedir. Panoptico'nun amacı, tutukluda iktidarın otomatik işleyişini sağlayan bilinçli ve sürekli bir gözetlendiği ruh halini yaratmasıdır. Bentham, iktidarın görünmez ve varlığının kanıtlanamaz olması ilkesini koymuştur. Panopticon sisteminde mahkûmu iyi davranmaya, deliyi sakin olmaya, işçiyi çalışmaya, okul çocuğunu özenli olmaya, hastayı tedaviye uymaya zorlamak için güç kullanmaya gerek kalmamaktadır (Foucault, 1992:297).

Tekergül'e göre günümüzde insanlar, fiziksel Panopticon'un hücrelerinde hayatını sürdürmekteyken gözlemci burada da görünmez konumdadır. Panopticon da bu hücreleri işgal eden insanlar, duvarlar ile ayrılırken, modern toplumda insanlar elektronik olarak birbirinden ayrılmıştır. Günümüzdeki gözetim teknolojileri eski fiziksel Panopticon'lardan daha işlevsel hale gelmiştir (2010: 13-14).

Panopticon tarzı bir diğer uygulama ise Georg Orwell'in 1948 yılında yazdığı Bin Dokuz Yüz Seksen Dört romanıdır. Romandaki devlet, ülkedeki herkesin gündelik hayatlarını izleyip davranışlarına ve düşüncelerine müdahale etmek üzere düşünce polisini ve her yere uzanan televizyon ekranını "Büyük Birader" figürüyle kullanmıştır. Bütün bireyler "tele ekran" adı verilen cihaz yardımıyla izlenir. Bu sadece tele ekranla sınırlı kalmamış ve günümüzde de hala kullanılmakta olan bugün böcek dedikleri o zaman ise gizlice takılan mikrofonlar aracılığıyla da kişilerin gündelik konuşmaları dinlenmekte ve takip edilmektedir. Düşünce polisi, tele ekran ve mikrofonlar yardımıyla herkesin ne konuştuğunu ve neler yaptığını sürekli izlemekte, onları denetlemekte ve disipline etmektedir (Tümürtürkan, 2010:12). "*İnsanlar gözetimlerin nasıl yapıldıklarını anlamakta ama neden yapıldığını anlamamaktadırlar.*" (Orwell, 2009:75).

"Panopticon'da özel mekana yer yoktur daha doğrusu gözetim kapsamı dışında kalabilecek mekana yer yoktur. Yevgeni Zamyatin'in "Biz" adlı eserinde yer alan şehirde herkesin kendi evi vardır ama evlerin duvarları camdan yapılmıştır, Orwell'in romanında ise herkesin televizyonu vardır ama hiç kimsenin televizyonunu kapatmasına izin verilmez ve hiç kimse televizyonun ne zaman kayıt halinde olduğunu bilmemektedir." (Bauman, 2012:54).

3. Bir Gözetim Toplumu Nasıl Oluşturulur?

Ball ve Wood'a göre özel ve iş hayatının en ince ayrıntılarına kadar (yemesinden içmesine kadar) detaylı raporlanması yani gözetim altındaki toplum, denetleme teknikleri yardımı ile organize edilmiş ve yapılandırılmış bir toplum anlamına gelir. Gözetleme, takip edilecek şahsın yada kurumun iç yapısının herhangi bir grubun veya hükümetin verdiği karar sonucu teknik araçlarla, hareket ve yaşam alanının araştırılıp raporlanmasını kapsamaktadır (2006: 3).

Toplanan bu veriler, yaşamımızdaki (araştırılan şahsın hayatında) etkilerine göre, karar esasını oluşturmak üzere ayrılır, gözlemlenir ve kategorilerine ayrıştırılır. Bu tür kararlar bizim toplumdaki haklarımızla, bununla ilişkili olarak sosyal yaşamdaki pay, iş, alış-veriş ve toplumsal hizmetler, ceza hukuku, koruma, sağlık, yaşam standardı ve toplum ve özel yaşamımızdaki özgürlüklerimiz ile ilgilidir. Gözetleme; etkileme, yönetim, koruma amaçlı ve kasıtlı olarak, kişisel verilerin sistematik olarak rutin bir şekilde izlenmesidir. Özellikle, Ball ve Wood'a göre gözetim (2006:4):

- Gözetimin kasıtlı olduğu, onun güvenlik, kontrol veya diğer kamusal sebepler gösterilerek haklı olduğu iddia edilebilmektedir.
- Gözetim rutindir; biz her zaman her yer de onunla karşılaşabiliriz.
- Gözetim hiçbir şeyi şansa bırakmayarak sistematik rasyonel bir eylemin parçasıdır.
- Çoğunlukla tanımlanabilen bireylere farklı amaçlarla odaklanır. Gözetim sonucu elde edilen veriler toplanabilir, depolanabilir iletilebilir, taşınabilir, karşılaştırılabilir ve satılabilir.

Günlük yaşamda karşılaştığımız gözetleme şekillerini de Ball ve Wood şöyle sıralar (2006:3):

- Bizi her yerde takip eden video kameralar; binalarda, alışveriş alanlarında, cadde ve yerleşim alanlarında. Ve otomatik sistemlerin plaka ve giderek yüzleri tanımaları,
- Hüküm giyen kişilerin DNA bilgileri, “suça eğilimli” gençlerin tutuklandıklarında elde edilen veriler,
- Hükümetlerin, biyometrik verilerin, parmak izi ve iris taramaları, yeni tür kimlik kartlarını pazara sunmayı planlamaları, ayrıca kişilerin bilgilerini büyük bir veritabanında saklamaları,
- Yurtdışında seyahat ederken, yanımızda ne taşıdığımız, nerdeyiz, biz kimiz, nereye gittiğimiz kontrol edilir, izlenir ve saklanır. Bunun yanı sıra biyometrik pasaportların içindeki çipler,
- Birçok okul, akıllı kartlar kullanarak, öğrencilerin biyometrik bilgilerini, yeme alışkanlıklarını, kütüphaneden aldıkları ödünç kitapları izlemek,
- Satın alma alışkanlıklarının analiz edilerek değişik firmalara satılması,
- Telefonlar, e-postalar ve internet kullanımının izlenmesi ve anahtar kelimeler ve deyimler üzerine istihbarat servisleri tarafından kontrol edilmesi,
- Akademik çalışanların hassas konularda yapmış oldukları çalışmaların kontrolü ve tespiti.

4. Vakıf Üniversitesinde Çalışan Akademik Personelin Gözetim ve Kontrol Uygulamaları Farkındalığı Üzerine Bir Araştırma

Çalışmanın kavramsal çerçevesi kapsamında gözetimin günlük yaşantımıza nasıl ve ne şekil de müdahil olduğu üzerinde durulmuştur. Bilim insanlarının gözetim uygulamalarına yönelik tepkilerini ölçmek için hem nicel hem de nitel pilot araştırma yapılmıştır. Yapılan anket toplam 30 sorudan oluşmaktadır. Bu anket daha önce Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler

Enstitüsünde 2011 yılında Cemile TOKGÖZ'ün “*Bilişim Çağında Toplumsal Denetim Aracı Olarak Gözetim Olgusu ve Yeni İletişim Ortamlarında Bireyin Gözetim Farkındalığı*” üzerine yapmış olduğu Yüksek Lisans Tezinde kullanılmış, bu çalışmada da anket revize edilmiştir.

Anket sorularına verilen cevaplar çalışmanın amacı kapsamında dört ana başlık altında toplanarak değerlendirilmiştir. Nitel araştırma kapsamında görüşülen akademisyenlerin görüşleri, gerçek ad ve soyadlarının baş harfleri kullanılmayarak araştırma içerisinde yer almıştır.

4.1. Araştırmanın Sınırlılıkları

Genel olarak gözetimin üniversite ortamında uygulanmasını araştırmak üzere hazırlanan bu pilot çalışma, 2013 yılında, İstanbul'da bir vakıf üniversitesinin Fen-Edebiyat Fakültesi'nde görev yapan 27 akademik personel ile sınırlanmıştır. Bu pilot çalışma, gerek araştırmaya katılan öğretim elemanlarının sayısı, gerek kendilerine yöneltilen sorulara verdikleri cevaplardan elde edilen sonuçlar, gerekse araştırma süresi ile sınırlıdır.

4.2. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Literatür taraması ile birlikte yürütülen nitel ve nicel boyutları olan bu araştırma; vakıf üniversitesinde görevli akademisyenlerin üniversite içinde ve genelde gözetim ve denetim uygulamalarının uygulanma şekil ve nedenlerini, nasıl değerlendirdiklerini ve gözetim uygulamalardan nasıl etkilendiklerini saptamak üzere temellendirilmiştir. Akademisyenlerin vakıf üniversitelerinde, karşılaştıkları sorunlar arasında en sıkça ifade edilen görüş kurucularının vakıf üniversitelerini bir kamu kurumundan çok kendi şirketleri gibi görme eğiliminde olmaları ve müteveli heyetinin yönetime ve akademik konulara karışmasıdır.

Araştırma kapsamında akademisyenlerin görüşlerine ulaşmak amacıyla değişik unvanlara sahip on akademisyen ile nitel görüşme ve yirmi yedi akademisyen ile de anketler yüz yüze uygulanmıştır. Bu araştırma, anket sorularına verilen cevapların ankete katılanların gerçek düşünce ve davranışlarını yansıttığı varsayımına dayanmaktadır. Araştırma çerçevesinde katılımcılara çalıştıkları kurumda gözetim farkındalığı, iletişim teknolojilerini kullanırken maruz kaldıkları gözetimin yoğunluğuna dair algıları, gözetimin neden uygulandığına dair düşünceleri sorgulanmış; güvenlik ve mahremiyete yönelik hassasiyetleri ile gözetim uygulamalarına ne derecede tepki duyduklarının yanıtı aranmıştır. Özellikle e-gözetime ilişkin, iletişim teknolojilerini kullanan öğretim elemanlarının deneyimlerine bakarak bir dizi konuya açıklık getirmeye çalışılmış olup, anketteki sorulara verilen yanıtlar aşağıdaki dört sorun başlığına paralel şekilde analiz edilmiştir.

5. Gözetim teknolojilerinin denetim ve kontrol hedefli kullanımıyla ilgili farkındalıklarını çözümlemek,
6. Gözetim uygulamalarının güvenlik ile olan ilişkisini sorgulamak,

7. Gözetimde güvenlik ve mahremiyet arasındaki öncelikleri belirlemek,
8. Gözetimi etik çerçevesinde nasıl değerlendirdiklerini saptamak.

4.4. Araştırma Bulguları

4.4.1. Tanımlayıcı Bulgular

01.05.2013-30.06.2013 tarihleri arasında yapılan anketlerin SPSS programında analizi sonucunda elde edilen tanımlayıcı bulgulara ilişkin frekans ve yüzde değerleri aşağıdaki gibidir.

4.4.2. Demografik Bulgular

Cinsiyet, yaş ve ünvan durumu olarak 3 grup demografik bulgu bulunmaktadır.

4.4.2.1.Cinsiyete Göre Dağılım

Katılımcıların 20'sini % 74,1 kadınlar oluştururken 7'sini % 25,9 ile erkekler oluşturmaktadır.

Tablo 1: Cinsiyete Göre Dağılım ve Yüzde Frekansları

Cinsiyet	Frekans (f)	Yüzde (%)
Kadın	20	74,1
Erkek	7	25,9
Toplam	27	100,0

4.4.2.2. Yaş ve Ünvan Gruplarına Göre Dağılım

Anket çalışmasına, 7 Proföser, 1 Doçent, 11 Yardımcı Doçent, 4 Öğretim Görevlisi ve 4 Araştırma Görevlisi katılımı ile 27 akademik personel katılmıştır.

Tablo 2: Yaş Gruplarına Göre Dağılım Frekansı ve Yüzde Dağılımları

Yaş Grupları	Frekans (f)	Yüzde (%)
25-34	9	33,3
35-44	5	18,5
45-54	3	11,1
55-64	6	22,2
65+	4	14,8
Toplam	27	100,0

Tablo 3: Unvan Gruplarına Göre Dağılım Frekansı ve Yüzde Dağılımları

Ünvan Grupları	Frekans (f)	Yüzde (%)
Profesör	7	25,9
Doçent	1	3,7
Yardımcı Doçent	11	40,7
Öğretim Görevlisi	4	14,8
Araştırma Görevlisi	4	14,8
Toplam	27	100,0

4.4.3. Gözetim ve Güvenlik İlişisine Yaklaşım

Gözetim ve güvenlik ilişkisine yaklaşımın ölçülmesi için sorulan soruların dağılımları aşağıdaki gibidir.

Tablo 4: “Gözetim hiçbir şeyi şansa bırakmayan, rasyonel bir sistemin parçasıdır.” Katılımına ilişkin frekans ve yüzde değerleri:

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Kesinlikle Katılmıyorum	1	3,7
Katılmıyorum	7	25,9
Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	5	18,5
Katılıyorum	11	40,7
Kesinlikle katılıyorum	3	11,1
Toplam	27	100,0

%51,8 ile katılımcılar gözetimin hiçbir şeyi şansa bırakmayan rasyonel bir sistemin parçası olduğuna katılmışlardır.

Tablo 5: “İşyeri, okul, alışveriş merkezi ve sokaklarda güvenlik kameraları sayesinde kendimi güvende hissediyorum.” Katılımına ilişkin frekans ve yüzde değerleri:

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Kesinlikle Katılmıyorum	6	22,2
Katılmıyorum	9	33,3
Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	7	25,9
Katılıyorum	4	14,8
Kesinlikle katılıyorum	1	3,7
Toplam	27	100,0

Katılımcılar, çekimser yönde katılım sağlayanlar ile birlikte her yerde bulunan kameralar ile kendilerini güvende hissetmediklerini 81,4 oran ile katılım göstermişlerdir.

Tablo 6: “Sosyal paylaşım ağlarındaki gizlilik ayarlarının kişisel verilerimi tamamıyla koruduğunu düşünmüyorum.” Katılımına ilişkin frekans ve yüzde değerleri:

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Kesinlikle Katılmıyorum	2	7,4
Katılmıyorum	2	7,4
Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	5	18,5
Katılıyorum	10	37,0
Kesinlikle katılıyorum	8	29,6
Toplam	27	100,0

Katılımcılar 66,6 oran ile sosyal paylaşım sitelerinin kişisel verilerini koruduğu düşüncesine katılmışlardır.

Tablo 7: “Çalışanların e-postaları işyerleri tarafından okunuyor yada filtreleniyor olabilir.” Katılımına ilişkin frekans ve yüzde değerleri:

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Kesinlikle Katılmıyorum	1	3,7
Katılmıyorum	2	7,4
Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	8	29,6
Katılıyorum	5	18,5
Kesinlikle katılıyorum	11	40,7
Toplam	27	100,0

%59,2 ile katılımcılar işyerleri tarafından e-postalarının okunduğuna yada filtrelendiğine inanmaktadırlar.

Tablo 8: “Gözetim uygulamalarının, suçluların yakalanmasında önemli bir rolü olduğunu düşünüyorum.” Katılımına ilişkin frekans ve yüzde değerleri:

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Kesinlikle Katılmıyorum	1	3,7
Katılmıyorum	5	18,5
Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	9	33,3
Katılıyorum	10	37,0
Kesinlikle katılıyorum	2	7,4
Toplam	27	100,0

Katılımcılar gözetim uygulamalarının suçluların yakalanmasında önemli bir rolü olduğu düşüncesine 33,3 oran ile çekimser kalmışlardır.

Tablo 9: “Suç oranının yüksek olduğu yerlerde toplumsal güvenlik için her birey mahremiyetinden taviz verebilmelidir.” Katılımına ilişkin frekans ve yüzde değerleri:

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Kesinlikle Katılmıyorum	8	29,6
Katılmıyorum	6	22,2
Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	9	33,3
Katılıyorum	2	7,4
Kesinlikle katılıyorum	2	7,4
Toplam	27	100,0

%14,8 ile katılımcılar toplumsal güvenlik için mahremiyetten taviz verebileceklerini, 33,3 oranla çekimser kalıp 51,8 oranla katılmışlardır.

Tablo 10: “Gözetim uygulamalarının, caydırıcı olduğunu düşünüyorum.” Katılımına ilişkin frekans ve yüzde değerleri:

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Kesinlikle Katılmıyorum	2	7,4
Katılmıyorum	8	29,6
Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	11	40,7
Katılıyorum	5	18,5
Toplam	26	96,3
Yanıtsız	1	3,7

Tablo 11: “Devlet ve devlete bağlı kurumlar gözetim teknolojilerini toplumun güvenliği için kullanırlar.” Katılımına ilişkin frekans ve yüzde değerleri:

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Kesinlikle Katılmıyorum	1	3,7
Katılmıyorum	2	7,4
Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	8	29,6
Katılıyorum	5	18,5
Kesinlikle Katılıyorum	11	40,7
Toplam	27	100

Katılımcıların sadece %11,1'i devletin gözetim teknolojilerini toplumun güvenliği için kullandıklarına inanmaktadır.

Tablo 12: “Gerçekten güvenli bir ortam için kişisel alanımı daraltmaya razı olabilirim.” Katılımına ilişkin frekans ve yüzde değerleri:

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Kesinlikle Katılmıyorum	5	18,5
Katılmıyorum	6	29,6
Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	12	18,5
Katılıyorum	4	29,6
Kesinlikle katılıyorum	5	3,7
Toplam	27	100,0

Katılımcılar güvenli bir ortam için kişisel alanımı daraltmaya razı olurum düşüncesine %33,3 ile düşük düzeyde eğilim göstermişlerdir.

Tablo 13: “Gözetim ve metotları kimsenin kimseye güvenmediği bir dünya yaratmakta ve güvensizliği artırmaktadır.” Katılımına ilişkin frekans ve yüzde değerleri:

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Katılmıyorum	1	3,7
Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	1	3,7
Katılıyorum	13	48,1
Kesinlikle katılıyorum	12	44,4
Toplam	27	100,0

Katılımcılar için gözetim ve metotları kimsenin kimseye güvenmediği bir dünya yaratmakta ve güvensizliği artırmaktadır düşüncesine %92,5 ile yüksek düzeyde katılım göstermişlerdir.

Tablo 14: “Parmak izi ve iris taramaları yoluyla elde edilen biyometrik verilere dayanan yeni tür kimlik kartlarının kullanılmasından rahatsız olurum.” Katılımına ilişkin frekans ve yüzde değerleri:

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Katılmıyorum	1	3,7
Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	3	11,1
Katılıyorum	3	11,1
Kesinlikle katılıyorum	20	74,1
Toplam	27	100,0

Katılımcılar, biyometrik verilere dayalı kimlik kartlarının kullanılması hususunda 85,2 oran ile rahatsız olduklarını belirtmişlerdir.

4.4.3.Gözetim Yoğunluğu Farkındalığı

Gözetimin yoğunluğuna ilişkin yaklaşımın ölçülmesi için bulunan soruların dağılımları aşağıdaki gibidir.

Tablo 15: “Bilgisayarında internet üzerindeki tüm aktivitelerimi kayıt altına alan ve başka yerlere ileten casus bir yazılım olma ihtimalini oldukça yüksek görüyorum.” Katılımına ilişkin frekans ve yüzde değerleri

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Kesinlikle Katılmıyorum	2	7,4
Katılmıyorum	4	14,8
Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	5	18,5
Katılıyorum	12	44,4
Kesinlikle katılıyorum	4	14,8
Toplam	27	100,0

Katılımcılar, bilgisayarlarında casus yazılım olma ihtimaline %59,2 ile kredi kartları bilgileri ve alışkanlıklarına dair bilgilerinden kurumsal şirketler tarafından bilindiğini %51,5 ile katılmaktadır.

Tablo 16: “Kredi kartı bilgilerime ve alışveriş alışkanlıklarına dair bilgileri alışveriş yaptığım tüm kurumsal şirketlerin bildiğini düşünüyorum.” Katılımına ilişkin frekans ve yüzde değerleri

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Kesinlikle Katılmıyorum	1	3,7
Katılmıyorum	4	14,8
Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	6	22,2
Katılıyorum	10	37,0
Kesinlikle katılıyorum	6	22,2
Toplam	27	100

Tablo 17: “İnsanların vücutlarına çipler takarak onları takip etmek günümüzde gerçekleştirilebilir bir hadisedir.” Katılımına ilişkin frekans ve yüzde değerleri

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Kesinlikle Katılmıyorum	1	3,7
Katılmıyorum	1	3,7
Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	2	7,4
Katılıyorum	5	18,5
Kesinlikle katılıyorum	17	63,0
Toplam	26	96,3

Tablo 18: “Şahsımla ilgili veriler toplanmakla kalmıyor sürekli takip edilerek sık sık güncelleniyor olabilir.” Katılımına ilişkin frekans ve yüzde değerleri

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Kesinlikle Katılmıyorum	1	3,7
Katılmıyorum	9	33,3
Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	9	33,3
Katılıyorum	6	22,2
Kesinlikle katılıyorum	2	7,4
Toplam	27	100,0

Tablo 19: “Eğitim, sağlık, güvenlik, aile, iş, haberleşme eğlence vb. verilerim toplanıyor ve kurumlar arasında paylaşılıyor olabilir.” Katılımına ilişkin frekans ve yüzde değerleri

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Kesinlikle Katılmıyorum	1	3,7
Katılmıyorum	4	14,8
Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	6	22,2
Katılıyorum	10	37,0
Kesinlikle katılıyorum	6	22,2
Toplam	27	100,0

Katılımcılar insanların çiplerle izlenebileceği ihtimalini 81,5 oran ile eğitim sağlık güvenlik, aile, iş, haberleşme verilerinin toplandığına 59,2 oran ile katılım göstermişler, şahsi verilerinin sistematik şekilde toplandığını 29,6 oran ile düşük düzeyde katılmışlardır.

4.4.4. Gözetime Etik Çerçevesinde Bakış

Gözetim etiğine yönelik yaklaşımı ölçmek için sorulan üç soruda da olumlu yönde katılım oldukça yüksektir ve bu durum her soruda da birbirine yakın durumdadır. Her üç soruda da çoğunluk “kesinlikle katılıyorum” seçeneğini işaretleyerek etik konusunun önemini göstermişlerdir.

Tablo 20: “Amaç her ne olursa olsun kişisel veriler izinsiz toplanmamalıdır.” Katılımına ilişkin frekans ve yüzde değerleri:

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Kesinlikle Katılmıyorum	2	7,4
Katılmıyorum	1	3,7
Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	3	11,1
Katılıyorum	1	3,7
Kesinlikle katılıyorum	20	74,1
Toplam	27	100,0

Tablo 21: “Bireyler kimin tarafından gözetim altında tutulduğunu mutlaka bilmeli.” Katılımına ilişkin frekans ve yüzde değerleri

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Kesinlikle Katılmıyorum	1	3,7
Katılmıyorum	1	3,7
Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	2	7,4
Katılıyorum	5	18,5
Kesinlikle katılıyorum	17	63,0
Toplam	26	96,3
Yanıtsız	1	3,7
Toplam	27	100,0

Tablo 22: “Bireyler neden gözetim altında tutulduğunu mutlaka bilmeli.” Katılımına ilişkin frekans ve yüzde değerleri:

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Kesinlikle Katılmıyorum	1	3,7
Katılmıyorum	1	3,7
Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	2	7,4
Katılıyorum	6	22,2
Kesinlikle katılıyorum	17	63,0
Toplam	27	100,0

4.4.5. Gözetimin Mahremiyeti İhlal Ettiği Düşüncesi

Katılımcılar % 81,5 ile gözetim teknolojilerinin özgürlüğü kısıtladığını düşünmekte, % 85,2 ile güvenlik hedefli olsa bile kişisel verilerin bireyin haberi olmadan elde edilmesinin mahremiyet ihlali olduğunu yönelik katılım göstermişlerdir.

Tablo 23: “Gözetim teknolojilerinin özgürlüğü kısıtladığını düşünüyorum.” Katılımına ilişkin frekans ve yüzde değerleri

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Kesinlikle Katılmıyorum	1	3,7
Katılmıyorum	2	7,4
Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	2	7,4
Katılıyorum	7	25,9
Kesinlikle katılıyorum	15	55,6
Toplam	27	100,0

Tablo 24: “Güvenlik hedefli bile olsa kişisel veriler bireyin haberi olmadan elde ediliyorsa bu mahremiyet ihlâlidir.” Katılımına ilişkin frekans ve yüzde değerleri

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Kesinlikle Katılmıyorum	1	3,7
Katılmıyorum	1	3,7
Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	2	7,4
Katılıyorum	5	18,5
Kesinlikle katılıyorum	18	66,7
Toplam	27	100,0

4.4.6. Gözetim Uygulamalarının Sebebine Yaklaşım

Tablo 25: “Kurumsal işletmeler çalışanlarını disipline etmek için gözetlerler.” Katılımına ilişkin frekans ve yüzde değerleri:

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Kesinlikle Katılmıyorum	5	18,5
Katılmıyorum	5	18,5
Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	5	18,5
Katılıyorum	9	33,3
Kesinlikle katılıyorum	3	11,1
Toplam	27	100,0

Katılımcılar kurumsal işletmeler çalışanlarını disipline etmek için gözetlerler düşüncesine 44,4 oran ile düşük düzeyde katıldıklarını göstermişlerdir.

4.4.7. Gözetim ve Kontrol Çalışanların Motivasyonunu Etkilemesi

Tablo 26: “Üniversite akademik personeli ve bilim insanlarının mesai saatlerinin kontrolü gözetime maruz kalmamalı, denetlenmemelidir.” Katılımına ilişkin frekans ve yüzde değerleri:

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Kesinlikle Katılmıyorum	1	3,7
Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	1	3,7
Katılıyorum	6	22,2
Kesinlikle katılıyorum	19	70,4
Toplam	27	100,0

Tablo 27: “Gözetim araştırma şevkini öldürür, üniversite ortamının amacına aykırıdır.” Katılımına ilişkin frekans ve yüzde değerleri:

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Kesinlikle Katılmıyorum	5	18,5
Katılmıyorum	5	18,5
Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	5	18,5
Katılıyorum	9	33,3
Kesinlikle katılıyorum	3	11,1
Toplam	27	100

Akademik personel mesai saatlerinin kontrolü konusunda çok hassas olduklarını gözetimin araştırma şevkini öldürdüğünü ve üniversitenin amacına aykırı olduğu yönünde katılım göstermişlerdir.

4.4.8.Telefon ve Uydu Gözetimine Yönelik Yaklaşım

Tablo 28:“Cep telefonlarıyla gönderdiğim tüm mesajların operatörlerin veri tabanlarında depolandığını düşünüyorum.” Katılımına ilişkin frekans ve yüzde değerleri:

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Katılmıyorum	3	11,1
Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	10	37,0
Katılıyorum	6	22,2
Kesinlikle katılıyorum	8	29,6
Toplam	27	100,0

Cep telefonuyla gönderilen mesajların operatörlerde depolandığına yönelik düşünceleri bakımından katılımcıların farkındalıkları konusunda %37’si çekimser %11,1 katılmayarak farkındalık düzeyleri yarı yarıya çıkmıştır.

Tablo 29: “Telefon dinleme faaliyetleri yalnızca şüpheli şahısları değil herkesi kapsıyor olabilir.” Katılımına ilişkin frekans ve yüzde değerleri:

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Katılmıyorum	3	11,1
Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	6	22,2
Katılıyorum	9	33,3
Kesinlikle katılıyorum	9	33,3
Toplam	27	100,0

Telefon dinleme faaliyetlerinin şüpheli şahısların dışında herkesi kapsadığı düşüncesi % 66,6 ile gelişmiş düzeyde çıkmıştır.

**Tablo 30: “Uydular aracılığıyla evlerimizin içi bile görüntüleniyor olabilir.”
Katılımına ilişkin frekans ve yüzde değerleri:**

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Kesinlikle Katılmıyorum	2	7,4
Katılmıyorum	9	33,3
Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	10	37,0
Katılıyorum	3	11,1
Kesinlikle katılıyorum	3	11,1
Toplam	27	100,0

Uydu teknolojilerin gözetime yönelik kullanımları konusunda bireyler daha çekimser kalmış, katılımcıların %37’si “ne katılıyorum ne katılmıyorum” seçeneğini işaretlemişlerdir. Geriye kalan katılımcılardan yaklaşık % 22,2 katılım gösterirken, geriye kalan %41,1 ile bu fikre katılım göstermemiştir.

5. Nitel Görüşmeler Kapsamında Değerlendirmeler

Ball ve Wood’ a göre gözetim ile ilgili çekirdek soruları dikkatle belirlemek ve göz önünde bulundurmak zorundayız. Büyük sistem halindeki gözetimler, riskleri de beraberinde getirmektedir. Büyük alanlarda kullanılan teknolojilerde yanlış bir tuşa basmak, büyük kaoslara yol açabilmektedir. Ağustos 2006 da AOL firması 20 milyon üyesi arasında yaptığı testi, bir araştırma sebebiyle istemeden kamuoyuyla paylaşmıştır (Ball ve Wood, 2006: 2).

“Gözetleme ilk olarak insanların diğerleri tarafından izlendiği bir işlemdi. Modernite ile birlikte kişisel verilere dayanan sistemler uzmanlaşmaya başladı. Toplanan veriler bir sektörden diğerine çok daha özgürce hareket edebilmekte ve toplanan bilgiler akışkan veri haline dönüştürülmektedir. Veriler bir konteynerlerde toplanmakta ve mühürlenmektedirler. Bugün bu konteynerler sızdırıcı olmakta ve durum değişmektedir. Gözetleme pratikleri ve verileri bir sektörden diğerine daha özgürce hareket etmektedir” (Lyon, 2006: 75).

Verilerinin toplanmasında derinlemesine yapılan görüşmeler enformel sohbet tarzında olmuştur. Ayrıca hazırlanan bir görüşme formu çerçevesindeki sorular vasıtasıyla veriler toplanmıştır. Katılımcıların izniyle ses kayıt cihazına kaydedilen görüşmeler, hemen sonra analiz edilmiştir. Çözümlemiş cümleler ve görüşmeye katılan kişilerin mimikleri ile beden dilleri, olduğu gibi, ele alınmıştır. Yapılan analizde akademik personel tarafından söylenmiş ve önemli görülen cümleler, kendileri referans verilerek kullanılmıştır. Araştırmanın veri toplama yöntemleri olan nicel ve derinlemesine görüşmelerde genel olarak ciddi bir aksaklık yaşanmamıştır.

Niteliksel araştırmanın doğası gereği dikkat edilecek bir husus olarak, bu çalışmanın bulgu ve sonuçlarının genellenemeyeceğidir. Ancak, bu çalışma ile akademisyenlerin gözetim ve kontrol uygulamaları ile ilgili düşüncelerinde önemli ip uçları elde edilmiştir.

5.1. Gözetim Teknolojilerinin Denetim Hedefli Kullanımı

İktidarı herşeyden önce yasaklama gücü taşıyan bir şey olarak gören Foucault, onyedinci ve onsekizinci yüzyıllarda iktidarların teknolojik açıdan gelişerek alanlarını ve etkilerini arttırdıklarını ifade etmektedir (Foucault, 2011:69).

David Lyon'a göre; kapitalizmin yeniden yapılanmasında esnek işçi gündeme gelerek burada iş bireyselleşmekte, aynı paralelde gözetlemede bireyselleşmektedir (2006:81). Michel Crozier'in iktidar mücadelesi stratejisinde normların dayatılması ve bunların uygulanması, denetleyenleri ve denetlenenleri birbirine bağlayarak ayrılmaz hale getirmiştir. Her iki tarafta zemine bağlanmışlardır (Bauman, 2011/a: 49).

Toktaş v.d.'ne göre teknolojik gözetlemenin işyerlerine sızması çalışanların yönetim tarafından kontrol edilmesine, iş yerinde hangi alanların mahremiyete dahil olduğu gibi bir takım konuları da gündeme getirmiştir. Video kameralar, e-posta ve internet izlemeleri bu tip mahremiyet üstünde değişik etki ve tepkiler yaratmıştır. Sorunlar artık derinleşerek çalışanların haklarına doğru kaymaktadır. İngiliz Çalışma Hakları Enstitüsü, güvensizlik, iş yükü ve strese ek olarak iş yerinde gözetimin de çalışanların motivasyonunu olumsuz etkilediğini ifade etmektedir (Toktaş v.d, 2012: 15).

"Toplumunu Savunmak Gerekir" adlı kitabında Foucault biyopolitikanın nesnesini "yaşam" olarak ele almıştır. İktidar sadece yaşam üzerinde değil, öldürme veya hayatta bırakma hakkını da elinde tutmaktadır. Disipline edici beden üzerinde yoğunlaşarak bireyselleştirici etkiler yaparak bedeni manüpile edebilmekte öte yandan ise yaşama odaklanan bir teknolojiyi etkin kılmaktadır (Özmkas, 2012:79). Bu yaklaşıma göre gözetim sistemleri genişledikçe bireyin özerkliği azalmakta ve kişiler sadece geniş bir bireyler toplamı içinde bir atom haline gelmektedirler (Giddens, 2010:241).

Gözetim teknolojilerinin denetim ve kontrol hedefli kullanımı kapsamında yapmış olduğumuz görüşmelerde akademisyenler uygulanan gözetim ve kontroller ile ilgili düşüncelerini aşağıdaki şekilde ifade etmişlerdir;

D.D. (Kadın), mesai saatleri dışında da çalışmaktayız, işe giriş ve çıkış kontrollerinin yapılmasını uygun bulmuyorum.

D.D.(Kadın), adlı akademisyen, "Gözetim teknolojileri ile insanların gözetlendiğini ve sonuçlarının zamanı geldiğinde birilerine gönderilebileceği" hususunu vurgulamakta ve "yakın zamanda insanlara çipler takılarak daha rahat bir sistemin de yaratılabileceğini" ifade etmektedir.

G.K. (Erkek), ...kart sistemi ilk başladığında tepkiler oldu ve daha sonra bir kişi kendi isteği ile işten ayrıldı. İşe giren akademik personel bunu kabul ederek işe girmektedir. Mesai giriş ve çıkışların fakülte dekanlığı ve sekreterliği tarafından bilgi işlem bölümünden gelen verilere dayanarak takip edilmektedir. İnsan hakları bağlamında görev yapan bir hocamız ile bu bağlamda yaptığım görüşmede bunun insan hakları ihlali olmadığını söylemiştir. Genel manada gözetim ve kontrol bireysel özerkliğe müdahaledir.

N.M. (Kadın),...mesai saatlerinin kontrolü ben geldiğimden öncede varmış o zaman hocalar tepki göstermiş. Uyarı olarak kartları saat 12' ye kadar basmaz iseniz dekanlık sekreterliğinden uyarı geliyor. Girişlerde kamera var, kartımı basmaya unuttum deseniz kameralardan bakıyorlar. Herkes kendi biriminde kart basmak zorunda... İlk kart uygulaması geldiğinde imzalar toplanmış bu listeyi rektörlüğe gönüllü götüreren kişiler işten çıkarılmış fakat daha sonra dava açarak işlerine geri döndüler. Fazla mesai kavramımız yok beş buçuktan sonra kalamazsınız kalsanız da izin almanız gerekiyor. Fazla mesai ücreti zaten yok. İdarenin bizden beklediği 8:30 da gelmek 17:30 da işten ayrılmak. Devlette de turnike var. Fakat kampüse herkes kimliği ile giriyor kampüse giriş çıkışı denetlemek amacıyla yapılıyor. Ama buradaki gibi öğretimin elemanlarına denetim yok arkadaşlardan bildiğim kadarıyla.

Ü.C. (Kadın); Kart okutmalara karşı imza toplandı, bazıları kendi isteğiyle işten ayrıldı. Sanırım 300 civarında imza toplandı. Bazı arkadaşlar mimlendi, gitmeleri için her şey yapıldı onlar da lanet olsun dedi gittiler. Kart okuma makinaları insanların motivasyonunu gerçekten çok kırdı. Hedef kar etmek mi bilim öğretmek mi?

S.S. (Kadın); Burada kalmak mesai olarak aklıma bile gelmiyor, çünkü kütüphanesi yok bilgisayarlar yavaş. Burada beni tutacak bir şey yok. Buraya 5 gün geliyoruz. Devlette 1,5 gün bize aitti. Burada hiçbir şey yok, biz normal bir memur değiliz, işçi değiliz. Akademisyenlik sadece ders anlatmak değil. Akademisyen kendini dinlemesi lazım, ders yükü ağır. Makale falan yazmak zor, iş yükü ağır. Ancak resmi izinli bir iş yada çalışma olacak ki izin alıp o çalışmayı yapabilirsin. Bir başka denetim öğrencilere verilen kağıtlara dayanarak yapılan denetim, hocayı seviyorsa bu taraf, sevmiyorsa bu taraf. Ayrıca burada öğrencileri dekanlığa çağırıp odaya alıp, dersler ile ilgili hocaların durumları hakkında sorular soruyorlar.

T.Z. (Kadın); çok farkında değilim. Burada ofisler telefonlar dinleniyor mu yada bilgisayarlar izlenebiliyor mu bilmiyorum ben...yapılabiliriyorsa benim onayım dışında ise katılmıyorum ama zannetmiyorum bunların yapıldığını. Kart basmak ve mesai saatlerinin kontrolünü hiç onaylamıyorum onur kırıcı bir şey.

Akademisyenler sürekli bir gözetleme ve kaydetme sistemine karşı direndiklerini ve bu bakışa karşı isyanlarının olduğunu dile getirmektedirler. Durum böyle olduğuna göre panoptiğe karşı direnişlerin tümünü taktik ve strateji terimleriyle analiz ederek bir yandan yapılan her kısıtlama ve gözetimlerin, diğer

yandan bir karşı saldırıya dayanak noktası olarak hizmet ettiğini söylemek gerekmektedir (Foucault, 2012:104).

Derinlemesine görüşmeler kapsamında akademisyenler, kart basmanın ve mesai saatlerinin kontrolünden duydukları rahatsızlıkları dile getirmişlerdir. Üniversitenin herhangi bir işyeri olmadığını daha özgür ve bağımsız bir iş ortamının olması gerektiğini, zaten işin doğası gereği mesai mefhumlarının olmadığını, günlük sekiz saatlik çalışma süresinin getirmiş olduğu zorunlu rutinliği onaylamadıklarını dile getirmişlerdir.

5.2. Gözetimi Etik ve Mahremiyet Çerçevesinde Değerlendirmek

Tümürtürkan' a göre gözetim teknolojileri refah, huzur, güvenlik ve düzen konuları işlenerek kişilerin yaşamının her alanını denetim altına almakta ve egemen güçlerin iktidarını en üst düzeye çıkarmaktadır. Aynı zamanda gözetim, özel hayatın mahremiyetini de ortadan kaldırmaktadır (2010 :17).

Ç.R. (Erkek), bu gidiş insanları dönüştürdü yurt dışında konuşuluyor, yeni bir insan modeli yaratıyorlar. Panopticon artık her yere girdi, kişiler kendini ortaya koyabilen ve koyamayan olarak ikiye ayrılıyor. Bunu korkuyla da yapıyor olabilir. Kişiler her durumda konuşmuyorlar, kendi olmaktan geri adım attıran bir birey oldular ve maskeli balo kişilerin kendisini korumak için bir şart zorunluluk oldu.

İngiliz oyuncu Peter Sellers "Benden kendimi oynamamı istesiniz ne yapacağımı bilemezdim. Kim yada ne olduğumu bilmiyorum." Üzüntüyle belirterek, maskenin arkasında bir ben vardı, ama onu ameliyatla aldığım demiştir. Sosyolojinin kurucularından Georg Simmele göre mahremiyet, gerçekçi bir hayatta kalma şansı için sır saklama hakkının başkaları tarafından takdir edilmesidir. Simmel, gizliliğin mahremiyetin bir parçası olduğunu ve bunun sosyal bir ilişki şekli olduğunuda dile getirmektedir (Baumann, 2011:35).

Karakehya' ya göre her noktanın gözetlendiği bir çevrede yaşayan bireylerin kendilerini ne kadar özgür hissedebilecekleri; ruhsal durumları ve sağlıklı olabilme ihtimalleri tartışmaya açıktır. Bu tür uygulamalar düşük bir oranda suç işlenmesini engellese de hiçbir zaman için bireyleri özgürleştirmeyecek ve toplumun gelişmesine katkı sağlayamayacaktır (2009:346).

Toktaş v.d.'ne göre çok hızla gelişen devletin gözetim gücünün, iletişim ile arasındaki çizginin giderek silindiğini ve bireylerin hakkının gasp edildiğini iddia etmektedir. Bireyler, özel hayatlarına izinsiz olarak girilmesine ve verilerin uygunsuz şekilde toplanmasına, kaydedilmesine, paylaşılmasına ve kullanılmasına karşı korunmalıdır. Tabi bu her açıdan farklı çözümlerinde beraberinde getirmiştir; Örnek olarak, 28 Ocak 2009 tarihinde gazetecilerin Türkiye'de yasadışı telefon dinleme iddialarını yanıtlayan Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanı, "Yanlı, yasal olmayan bir işiniz yoksa dinlenmekten korkmayın. Dinlenmek istemiyorsanız konuşmayın" demiştir (2012: 118).

Sonuç

2006 Yılı'nın Kasım ayında Londra' da gerçekleştirilen Uluslararası Bilgi Koruma konferansında dramatik bir resim gösterilmiştir. Bir kurbağı bir tenceredeki kaynamış sıcak suya attıklarında kurbağa anında refleks olarak kendisini dışarı atmakta, fakat kurbağı soğuk su dolu tencereye koyup ve suyu yavaş yavaş ısıttıklarında tencerenin içerisinde kalmaktadır. Hatta yavaş yavaş ısınan su onun hoşuna gitmektedir. Suyu ısıtmaya devam ettiğimizde ise bütün fonksiyonları yok olarak ölmektedir. Buradan çıkan soru, gözetim toplumuna giden yolda bizde kurbağaya benzetilmiyor muyuz (Schaar, 2009:15)?

Çok açık ortadadır ki kişisel profillerimizin elektronik ve dijital ortamda kendi yaşamlarımıza öncelik edeceği kaçınılmaz bir sonuç olmakla birlikte, sadece bunun ne zaman gerçekleşeceği kesin olarak belli değildir. Her birey, gözetim toplumunda çok uyanık bir bilinç altına sahip olmalı ve kendilerinden alınan veriler ile neler yapılabileceklerinin farkında olmalıdırlar.

Siyasette bu alanda istenen etkiyi yeterince gösterememiştir. Devlete ait kurumlar bireylerin isteyerek kendileri ile ilgili verdiği bilgilerin dışında daha çok bilgi almak istemektedirler. Kurumlara karşı bireylerin hiçbir korunması olmaması bilgilerin manipüle edilmesine de yol açabilmektedir. Bireyler bu noktada tamamen korumasızdırlar.

1890 yılında Amerikalı avukatlar Samuel Warren ve Louis D. Brandeis'in çığır açan denemesi "Mahremiyet Hakkı" adlı çalışmada, "İnsan haklarının her birey için öngördüğü hakkı, her bir insanın diğer bir insan tarafından rahat bırakılma hakkına sahip olduğunu ifade etmişlerdir." Bu prensipten yola çıkarak şunu görüyoruz ki; Her birey kendi ile ilgili bilgilerin, ne kadarını dışarıya karşı vereceğini kendisi karar verme hakkına sahiptir (Schaar, 2009:23).

Günlük hayatın içine girmiş olan gözetim ve kontrol sadece kişisel alana müdahalenin değil, toplumu sınıflandırmanın ve ayırmanın bir yolu olmaktadır. Modernite ile gelen iktidarın gözetimi altında bireyin çaresizliği artık hiçbir kimsenin kimseye güvenmediği bir dünya yaratmakta ve güvensizliği tetiklemektedir. Bazı işyerleri bazı gözetim ve denetim tekniklerini kullanarak çalışanlarına güvenmediğini göstermektedir. Gözetimi uygulayanlar ise bunun sadece bir önlem olduğunu savunmaktadırlar.

Araştırmanın başlangıcında öngörülen, akademisyenlerin gözetim teknolojilerinin farkındalıklarını belirlemeye yönelik ankette yer alan beş soruya verdikleri yanıtlarda akademisyenlerin şahıslarına yönelik bilgilerin sistematik bir şekilde güncellenmediğini, buna karşılık bilgisayar işlemlerinin, alışveriş işlemlerinin ve eğlence, eğitim, sağlık vb. bilgilerinin takip edildiğini ve kurumlar arasında paylaşıldığını yönünde katılım göstermişlerdir.

Gözetim ve kontrollerin mahremiyeti ihlali noktasında özgürlüklerini kısıtladığını bununla birlikte güvenlik hedefli bile olsa kişisel verilerin haberleri

olmadan toplanmasının kişisel mahremiyeti ihlal ettiği yönünde eğilim göstermişlerdir.

Akademisyenler gözetim uygulamalarını güvenlik bağlamında değerlendirme de on bir soruya verdikleri yanıtlar sonucunda, gözetim sistemleri sayesinde suçların azalmadığını, güvenli bir ortam için kişisel alanlarını daraltmak istemediklerini, parmak izi ve iris taramaları yoluyla elde edilen biyometrik kimlik kartlarının kullanılması düşüncesinden rahatsız olduklarını ve gözetim uygulamalarının caydırıcı olmadığı yönünde katılım göstermişlerdir. Bu kapsamda gözetim ve metotları kimsenin kimseye güvenmediği bir dünya yarattığı görüşüne yüksek katılım sağlamışlardır. Sosyal paylaşım ağlarındaki kişisel verilerinin korunduğune-postalarının okunuyor yada filtrelenebiliyor olabileceğini düşünmektedirler.

Gözetime etik açıdan bakışları ise amaç her ne olursa olsun kişisel verilerin izinsiz toplanmamasını, kimler tarafından ve neden gözetim altında tutulduklarını mutlaka bilmek istedikleri yönünde katılım göstermişlerdir. Gözetleme ve data kontrolleri her zaman çevrenin bireyleri kontrol ettiği ve gözlemediği korkusunu taşımaktadır. Ya da kayıt edilmiş data bilgilerinin olması aynı zamanda suistimali ve yönlendirilebilme korkusunu da beraberinde getirmektedir.

Albert Camus, 17. yüzyılı matematiğin, 18. yüzyılı doğa bilimlerinin, 19. Yüzyılı biyolojinin, 20. yüzyılı korkunun çağı olarak ifade etmektedir (Kafka, 2011:12). 21. yüzyıl ise gözetim ve kontrol çağı olarak belirsizlik tarafından telkin edilen korku ve baskıları tasvir etmektedir.

Gözetim ile bireylerin yaptığı her şey yada düşündüğü birçok şey teorik olarak insanların kullanımına sunulursa o zaman bireyler kendi özel kararlarında ne kadar özgür olacaklardır? Bu, bir zamanlar ekranlarda sunulan "Biri Bizi Gözetliyor" programlarında olduğu gibi, şahsi kaygıyı teşvik eden, kişilerin elenme riskini, kendisinden başkalarına yöneltmesi anlamına gelmektedir.

Bu noktada insanların eylem tarzı standardı ne olmalıdır? Eğer bireyler her bir şeyde yanlış yapma korkusunu taşırlarsa, bu da bir takım yaptırımlar ile onaylanırsa ve sürekli bu duygular onlara eşlik eder ise zamanla bunların alışkanlık haline gelmesi olası değil midir?

Gözetim ve kontrol olmak zorunda mıdır yoksa kaçınılmaz mıdır? Kısa ve uzun vadede bu nasıl sürdürülebilecektir, gözetim ve kontrol altında tutulan akademisyenler bilimsel ortamı nasıl sağlayacaklar ve nasıl bilim üreteceklerdir? Gözetim ve kontrol krizi içinde olmak, kendi kendini kurmanın yada Luhmann'ın deyişiyle kendi kendine yeniden üretme ve yenilenmenin tek çözüm yolu olabileceği, yeniden üretme ve yenilenmenin zamanı mıdır?

Kaynakça

- ALTMANN, A., Meier, K. ve Osterheider, A., 2006, Das Auge Gottes–Möglichkeiten und Grenzen von Überwachungstechnologien. 10.03.2013. http://www.unipotsdam.de/u/philosophie/lehre/Visionen2016/Das_Auge_Gottes_Ueberwachungstechnologien_Endversion2.pdf, Erişim tarihi: 10.03.2013
- BALL, K. ve Wood, D.M. (2006). Ein Bericht zur Überwachungs gesellschaft. **Hata! Köprü başvurusu geçerli değil.**, Erişim tarihi: 30.04.2013.
- BAUMAN, Z., 2012, *Küreselleşme*. 4.Baskı, İstanbul:Ayrıntı Yayınları
- BAUMAN, Z., 2011, *Akışkan Modern Dünyadan 44 Mektup*. 1. Baskı, İstanbul: Habitus Yayıncılık
- BAUMAN, Z., 2011/a, *Bireyselleşmiş Toplum*. 2. Baskı, İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- DOLGUN, U. ,2004, “Gözetim Toplumunun Yükselişi: Enformasyon Toplumundan Gözetim Toplumuna”. *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi. Yönetim Bilimleri Dergisi* (1: 3)
- FOUCAULT, M., 1992, *Hapishanenin Doğuşu*. 2.baskı. İstanbul: İmge Kitapevi
- FOUCAULT, M. ,2011, *Entelektüelin Siyasi İşlevi*. 3.baskı. İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- FOUCAULT, M. ,2012, *İktidarın Gözü*. 3.Baskı, İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- GIDDENS, A., 2008, *Ulus Devlet ve Şiddet*, Çev. Cumhur Atay, İstanbul:Kalkedon Yayınları
- GIDDENS, A., 2010, *Modernite ve Bireysel Kimlik*. Çev.Ümit Tatlıcan, İstanbul: Say Yayınları.
- GÜLTEKİN, B., 2007, *Türkiye’de E- Devlet Uygulamaları ve Toplumsal Açılımları*. Yayınlamamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara
- HARDT, M., Negri, A., 2012. *İmparatorluk*, Çev. Abdullah Yılmaz, İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- KAFKA, F., 2011, *Dava*. Çev.Ahmet Cemal, İstanbul:Can Yayınları
- KARAKEHYA, H., 2009, *Gözetim ve Suçla Mücadele*. <http://auhf.ankara.edu.tr/dergiler/auhfd-arsiv/AUHF-2009-58-02/AUHF-2009-58-02-karakehya.pdf>, Erişim tarihi: 30.08.2013
- LYON, D., 2006, *Gözetlenen Toplum*. Çev. Gözde Soykan,1. Baskı, İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- ORWELL, G., 2009, *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört*, Çev.Nuran Akgören, 23.Baskı. İstanbul: Can Yayınları
- ÖZMAKAS, U., 2012, *Foucault: İktidardan Biyoiktidara*. Yapı Kredi Yayınları. Sayı: 70-71. İstanbul:Promat Basım.

- SUCU, İ., 2011, Gözetim Toplumunun Karşı Ütopya Yüzü: İktidar Güçleri ve Ötekiler. *Atatürk İletişim Dergisi*. 1 (2),
<http://e-dergi.atauni.edu.tr/index.php/iletisim/article/viewArticle/7532>
- SCHAAR, P., 2009), Das Ende der Privatsphäre. http://bilder.buecher.de/zusatz/23/23822/23822542 lese_1.pdf, Erişim tarihi: 23.11.2013
- TEKERGÜL, M., 2010, *İş Yerinde Elektronik Gözetim Uygulamaları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kadir Has Üniversitesi.İstanbul.
- TOKGÖZ, C., 2011, *Bilişim Çağında Toplumsal Denetim Aracı Olarak Gözetim Olgusu ve Yeni İletişim Ortamlarında Bireyin Gözetim Farkındalığı Üzerine Bir Araştırma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi.
- TOKTAŞ, S. A., Binark, M., Dikmen, E. Ş., Fidaner, I. B., Küzeci, E., Özaygen, A., 2012, *Türkiyede Dijital Gözetim T.C.Kimlik Numarasından E-Kimlik Kartlarına Yurttaşın Sayısal Bedenleniş*. İstanbul: Alternatif Bilişim Derneği.
- TÜMÜRTÜRKAN, M., 2010, *Gündelik Hayatın Gözetimi: Panoptikon Toplumu: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar*, Sayı: 3 (2) Temmuz.<http://www.ethosfelsefe.com/ethosdiyaloglar/mydocs/Ethos7%20Gozeti m.pdf>, 30.05.2013